

CAŁO (74) *av*

a oraz o jasne.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Zupełnie, kompletnie, bez wyjątku, bez reszty, nieczęściowo; omnino Mącz; ex asse, in assem, integre, penitus, plene, (ad) plenum, in solidum, ex toto Cn (10)* : Mych my tez ż łobą zboża przywiezli niemało A chociachmy nie wżytci/ przyechali czało (*did*) Iákob wita łiny a dowiaduie łie o łzołtego (–) *RejJóz N3v; Mącz 263d; Profząc moy łwięty mężu/ poczekay mie máło/ Zebych łwoie rodzice/ pożegnał wżdy cáło. HistHel C4v; Potym pánom ktoremu co przynależáło/ Z ołtarzá oddawano/ ich nośidlá cáło. StryjWjaz C2v; Y o tym nic nie wętpcie chociaż máłe ciáło/ Bo wżytki cne połtępki záłtániecie cáło. PaprPan L4v; ActReg 47; Tá [modlitwa] łię cáło we wtorym rozdźieleniu/ ná kárćie 91. położyłá. LatHar 636, 8; Iáko mię nád oyczyżnę [!] má ná to łtawáło/ W czym mi káždy da wiárę dołtáteczną cáło. CzahTr B4v.*

Wyrażenie: »cało palony« (1): LatHar 508 cf »zupełnie i cało«.

Szereg: »zupełnie i cało« (1) : A ták w tym nabożeńłtwie záraz wyráził y odpráwił duchownie/ troiákie ono Zydowłkie ołiáry: to iest naprzod zá grzechy oddáne/ [...] á nákoniec zupełnie y cáło ná cześć y chwałę Bogá włzechmogácego/ palone. LatHar 508.

2. *W całości, bez uszkodzenia, bez uszczerbku, w stanie nienaruszonym; sarte Mącz, Cn; sarcte Mącz (63)* : O figi táko rołkazał: Aby ie iego łłudze dano/ [...] Iżeby ie v łiebie miał/ A pánu by ie cáło łchował *BierEz A2; DiarDop 110; iednego czáfu vpáđła mu łzklenicá z ręki gdy mu niołł pić/ kthorá záłię cáło wziął z łiemie y z pićim. BielKron 323v; Mącz 368b; OrzQuin Vv; Kościół cáło trzyma co wziął w połagu od łwego mężá. SkarJedn 27; To iest wielka nie vcziwość ciáłá Bożego: Poniewáłz ołobá chlebá trwác ták długo cáło/ bez zprochnięnia/ ábo záplówánia nie może. SkarJedn 345; dadzą mnie powrozów/ gdy prołzę/ Bo pięknie wyłufzywłzy cáło ie odnołżę *KochFr 94, 68; Niechay niełchodzi cáło Coć łye do rąk dołtáło KochPieś 16; Wierzimy iż náłze ciáło/ ná łąd włtánie záłię cáło ArtKanc M11; GórnTroas 58; rołkázuiemy/ áby rzeczy wzięte były cáło wróconé. SarnStat 918, 80.**

*Zwroty: »cało oddać« [szyk zmienny] (5): ábyłmy pocziwość Przodków náłzych/ ták Swiecká iáko y Duchowná/ iákołmy z rąk do rąk wzięli/ tákięż Potomkom náłzym cáło oddáli *OrzQuin Hv, G4v; O wagę łie nie łtáray/ odda włzyłtko cáło BielSat Cv [idem] BielRozm 16; SkarŻyw 50; ActReg 170.**

*»cało (za-, do-)chować, zachowany« (4 : 1): DiarDop 110; A ielłize to nam Krol pokaże/ że on [...] włzyłtko nam ziścił/ włzyłtkie Prywileie cáło nam chowáiąc: ná tym przełtác mułłmy *OrzRozm E4; a resmobiles ich ktore máią wmiescie aby im były cało zachowane. ActReg 58; GórnRozm I3v; Przyleglé Thebam páńłtwá Achilles zwoiował Włzyłkié/ nikt miáłtá łwego cáło nie záchował. GórnTroas 20.**

*»cało zosta(wa)ć (się)« [szyk zmienny] (7): GlabGad B4v; OrzRozm F4v; ModrzBaz 133v; A P. Bog cudo vczińic raczył: iłż łię łklenicá ná kámienu nie łłukłá/ y ták cáło w niey zołtał oley iáko był. *SkarŻyw 252; CzechEp 142; iż żywot y zebránie ludzkie/ iáko bez iáłnołci/ ták beż [!] łpráwiedliwołci/ zołtác łie cáło nie może. PowodPr 63; Tobie Pánie łpráwiedliwołć/ á nam poháńbienie twarzy náłzey: niech twoie cáło zołtáie/ á náłze niech ginie. SkarKaz 244b.**

»zostawić cało« [szyk zmienny] (2): *Diar* 69; Tytus kthory kościoła nie mógł obronić/ ledwo tho v rycerstwá vprofil/ áby kilka wież cáło zořtáwili *BielKron* 266.

a. Zdrowo, zachowując życie; bezpiecznie (29) : Wilk łie z iego żądania łmiał/ A łwe zęby vkazował: Rzekąc/ áza małż w tym máło/ Ześ wyiał kárk z gárdła cáło. *BierEz* K4v; *OrzRozm* P2v; iż fortunni tho ludzie będą/ ieřli ty czáły cáło przetrwáią. *BielKron* 424v, 17, 54; y z wielką łławą Narodu Polłkięgo z Mołkwy cáło wyiecháli. *OrzQuin* R2, R2v; *PaprPan* V2v; KÓmu łto fráłzek zda łię przeczysć máło/ Ten siła złęgo wytrwác może cáło. *KochFr* 39; *KochPam* 83; Ták rozumieiąc/ że żadnym łpořobem/ póki wy cáło łtoicie/ tego co mocą ořiadł/ długoby trzymác niemógł. *OrzJan* 5, 136; Bo go iedzą nád zwyczáy/ nie odehydzie cáło: Y żądłami nátknione puchnie ná nim ciáło. *KlonWor* 12.

Zwroty: »cało wroćić (się)« [szyk zmienny] (4): á thám nábrawłzy łie popaliwłzy ořtátki do domow łie cáło wroćili. *BielKron* 362; *GórnDworz* Aa; A przetořz gdy im długiemu łłowy wiáre przyrzekał/ á łlubiał im wroćić ie cáło [restituturum se eos *Vulg*]/ tedy go puřćili dla bráćiey łwych zdrowia. *BudBib* 2.*Mach* 12/25; *KochJez* A4v.

»cało wynić, uřć (a. uchodzić)« [szyk zmienny] (3 : 3): abowiém z oney ciżby trudno kto má tzało wynidź. *ForCnR* E2v; *BielKron* 376v, 460v; ieřli cię ogieñ naruřzy/ łpalę cię do końcá: á ieřli cáło wynidzieřz/ vczyñię wřzytko co każeřz. *SkarŻyw* 576; Zadna w ten czás potrzebá przezemnie nie byłá/ Przedię záwřze ma głowá cáło vchodźiła. *WyprPl* A3v; *KlonWor* 10.

»cało się zachowác« (1): Zbierz do twęgo domu wřzytki łwoie rzęczy y przyiaciele s ktorzymi łie cáło záchowáłz *BielKron* 46v.

»cało zostać« [szyk zmienny] (5): Ale kiedyby iedny [owce]/ drugich rátowáły/ Y Wilkábby vtłukły/ y cáło zořtáły. *RejZwierz* 108; *LeovPrzep* b3v; By dobrze źiemię morze zálác chćiáło/ Zá twą pomocą on zořtanie cáło. *KochPs* 44; *OrzJan* 8, 9.

3. W stanie nie złożonym z części, z kawałków (1) : A byłá tá łuknia nie łzyta/ od wierzchu cáło dźiana [*desuper contexta per totum*]. *WujNT Ioann* 19/23.

Synonimy: **1. zupełnie; 2. nienaruszenie, nierozdzielnie; a. bezpiecznie, zdrowo.**

Cf **CALE, CAŁOWICIE**